

Nakladnici

PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
CENTAR ZA DEMOKRACIJU I PRAVO
»MIKO TRIPALO«

Za nakladnike

PROF. DR. SC. JOSIP KREGAR
PROF. DR. SC. VLADO PULJIZ

Urednik nakladničke djelatnosti

PROF. DR. SC. IGOR GLIHA

Lektura

VESNA RADAKOVIĆ-VINCHIERUTTI

Korektura

VESNA BARTAKOVIĆ

Recenzenti

PROF. DR. SC. IVAN ŠIMONOVIĆ
DOCENT DR. SC. SLAVEN RAVLIĆ

Rješenje korica

BORIS LJUBIČIĆ

Tisak

SVEUČILIŠNA TISKARA d.o.o., ZAGREB

PRIMJENA FEDERALNOG NAČELA I POUKE USTAVNE REFORME 1971.

Urednik

Prof. dr. sc. Branko Smerdel

Centar za
demokraciju
i pravo
Miko Tripalo

Zagreb, 2007.

Prof. dr. sc. Dalibor Čepulo

**JOSIP PLIVERIĆ, GEORG JELLINEK
I »DRŽAVNI FRAGMENTI« – PROTEKLA
ISKUSTVA I SUVREMENI POTICAJ**

Već je nekoliko govornika naglasilo povijesni zaborav iskustava iz 1971. godine. Kao nastavnik hrvatske pravne povijesti na Pravnom fakultetu u Zagrebu moram se pohvaliti da smo prije dvije godine reformirali naš program, dopunili određene dijelove udžbenika, protegli izlaganje do 1992. godine uz naglasak na federalističkim iskustvima i iskustvima 1971. godine. To je onaj dio koji studente zanima. Za razliku od nekih drugih dijelova, on čak izaziva određene emotivne reakcije. Negdje sam na internetu pročitao studentski komentar o dijelu udžbenika koji govori kako su naši kolege 1971. sudjelovali u političkim zbivanjima, za razliku od nas. I drugi zanimljiv dojam: činilo mi se da će taj dio gradiva biti nešto što je jako poznato studentima, da će biti tek sistematizacija nečeg poznatog. Međutim, imam dojam da je studentima to prilično nepoznato. Moram priznati da me to iznenadilo.

Ali da se vratim na svoju temu koja je zapravo više pravnokulturna bilješka, uz koju treba uključiti određene suvremene izvedbe. Radi se o tradiciji hrvatske federalističke misli na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Sudionici našeg dramoleta su, kratko ću vas upoznati s njima, Josip Pliverić, koji se obično uzima kao rodonačelnik suvremene discipline ustavnoga prava u nas i profesor ustavnoga prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu (rođen 1847., umro 1907.), a drugi je nešto značajniji, profesor javnog prava, ustavnog prava, upravnog prava, pravne teorije i međunarodnoga javnog prava, Georg Jelli-

nek. On je bio jedan od najvećih intelektualaca svojega doba. Bio je profesor Sveučilišta u Beču, Baselu i ponajviše u Heidelbergu, jedan od najeminentnijih stručnjaka pravne znanosti. Ukratko ću rekonstruirati njihov diskurs, a potom pokušati izvesti određene pouke. Jellinek je 1882. objavio knjigu u kojoj je Hrvatsku definirao kao ugarsku provinciju. Pliveriću se to nije svidjelo i reagirao je pismom, u kojem je dokazivao državnost Hrvatske prema Hrvatsko-ugarskoj nagodbi i prijašnjoj tradiciji. Pritom su njegovi argumenti bili da je Hrvatsko-ugarska nagodba ugovornog obilježja, da ju proces revizije svrstava među tvrde ustave i da Hrvatska, na temelju njegove (Pliverićeve) interpretacije prava zavičajnosti, ima pravo državljanstva. Prema Pliveriću, Hrvatska je s Ugarskom bila zapravo u realnoj uniji, koju je on definirao kao uniju *realis inaequalis*, to jest nejednaka realna unija, danas bismo rekli asimetrična unija, asimetrična zajednica, ali koja zapravo ima sve elemente državnosti: teritorij, narod i vlast. Pliverić i Jellinek ušli su u polemiku u kojoj su jedan drugome pisali vrlo zanimljiva pisma. Značajno je da je Jellinek prihvatio Pliverićevu oporbu, da je izmijenio svoj pogled na Hrvatsku, a još je značajnije da se 1896. pojavljuje njegovo djelo *Die Staat Fragmente*, u kojem elaborira koncepciju državnih fragmenata. Državni fragmenti su, prema njemu, one jedinice koje imaju određene elemente državnosti: teritorij, narod i vlast, ali ne u potpunosti. Prema tome, to nisu države, ali nisu ni pokrajine, nego su više od pokrajina. U tome je napravio jednu širu empirijsku obradu, pa je pojavne oblike svrstao u pet kategorija. Tu se nalazi Alsace-Lorraine, britanske kolonije, naročito Kanada, Island u odnosu na Dansku, pa austrijske zemlje kao pokrajine Njemačkoga Carstva, a u petu kategoriju s najviše prava svrstao je Hrvatsku i Slavoniju te Finsku. Prema njemu, Hrvatska i Finska imaju najviše prava, ponajprije zato jer imaju tvrdi ustav, ali ipak još ne dosežu državnost, ponajviše zato jer im nedostaje državljanstvo. Tu je Pliverić dokazivao među inim kako Hrvatska zapravo ima državljanstvo, kako se kod ugarskog državljanstva zapravo radi o delegiranju ovlasti na zajednički parlament, ali ne i o supstancijalnoj delegaciji državnosti, i da posebno pravo zavičajnosti u nekoj hrvatskoj općini jamči politička prava u Hrvatskoj samo pripadnicima Hrvatske te je supstitut državljanstva.

Jellinek to nije prihvatio pa su ostali na svojim stavovima. Zanimljivo je da je to intelektualno vrlo intrigantna rasprava. Intrigantno jest da pokraj 19. st. Pliverić, hrvatski pravnik, vodi relevantnu diskusiju s europskim autoritetom o važnim pitanjima koja bi danas svrstali u područje federalizma. Činjenica je da je i sam koncept *Die Staats Fragmente* vrlo zanimljiv i da ima i suvremeni značaj. Svakako bi bilo zanimljivo provjeriti do koje je mjere Pliverić pridonio uobličavanju toga Jellinekova prinosa. Ako pogledamo tu sažetu definiciju državnih fragmenata, »više od pokrajine manje od države«, možemo danas u njoj pronaći Republiku Srpsku, Kosovo, Kataloniju, Škotsku, a kandidata ima još. To je kategorija koja nije izgubila na relevantnosti. Činjenica je da hrvatski pravnik s kraja 19. st. sudjeluje posredno u njezinu uobličavanju. Prije dva dana sam na brzinu na internetu pogledao koliko se puta pojavljuje pojam *die staatsfragmente* i *state fragment*. Radi se o velikom broju mjesta koja ih uključuju, među njima i jedan zanimljiv članak srpskoga kolege, članak austrijskoga kolege koji taj pojam pokušava projicirati na Europsku uniju te niz članaka i sajtova na španjolskom itd. Postoji u tom diskursu još jedna vrsta pouke. Pritom bi se Pliveriću moglo pridodati iskustvo još jednog pravnika s naših područja, koji je među rijetkim pravnicima doživio međunarodnu verifikaciju. To je Baltazar Bogišić, koji je bio razmjerno poznat u međunarodnoj stručnoj javnosti. Bio je poznat i po obradi pitanja kućnih zadruga, koja je istražio na našim područjima te ih prezentirao međunarodnoj javnosti. Zajedničko je toj dvojici ljudi da su pridonijeli razvoju europske pravne misli i postali prepoznatljivi sistematizirajući iskustvo koje su imali pred sobom. To iskustvo u Bogišićevu slučaju je iskustvo kućne zadruge, u slučaju Pliverića federalizam. Meni se čini da to vrijedi i danas. Ono s čim možemo ići u Europu, s čim možemo pridonijeti nekakvu europskom diskursu, je ono s čime se hrvatski pravnik, takoreći, nemojte me krivo shvatiti, na neki način već rađa. Hrvatski pravnik se do pred petnaestak godina rađao u ambijentu određenom mnogostoljetnim iskustvom življenja u složenim državnim zajednicama, koje su u suvremenom razdoblju imale oblik federalizma. Čini mi se da to iskustvo i podlogu hrvatske pravne misli ne bismo trebali zanemariti i zapostaviti.